

Πόλη - Δημοκρατία - Αρχιτεκτονική

Γεώργιος Μ. Σαρηγιάννης - 24/08/2020

Πρακτικά Ημερίδας του Ιδρύματος της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία - ηλεκτρονικός τόμος

Εκδόθηκαν σε τόμο από το Ίδρυμα της Βουλής τα Πρακτικά της Ημερίδας «Πόλη, Δημοκρατία, Αρχιτεκτονική», η οποία είχε πραγματοποιηθεί στις 29 Οκτωβρίου 2018 στα Χανιά, σε επιστημονική επιμέλεια Αμαλίας Κωτσάκη, αναπληρώτριας καθηγήτριας στην Αρχιτεκτονική Σχολή του Πολυτεχνείου Κρήτης.

Ο τόμος των Πρακτικών συγκροτείται από δύο διακριτά μέρη. Στο πρώτο μέρος περιλαμβάνει εισηγήσεις προσκεκλημένων ομιλητών στην ημερίδα, ενώ στο δεύτερο μέρος ανακοινώσεις φοιτητικών εργασιών που εκπονήθηκαν στο κατ' επιλογήν μάθημα «Νεοελληνική Αρχιτεκτονική, Πόλη και Πολιτισμός» που διδάσκει η κ. Κωτσάκη.

Ο τόμος είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρων, τόσο ως προς το θέμα του όσο και ως προς το περιεχόμενο των εισηγήσεων. Δύσκολο, αμφιλεγόμενο και φορτισμένο όσο δεν γίνεται το θέμα, συνεπείς, σοβαρές, αφοπλιστικές οι εισηγήσεις αλλά και οι φοιτητικές εργασίες, με ωριμότητα μεταπτυχιακού επιπέδου.

Θα μου επιτραπεί, ελπίζω, να ανοίξω μια μικρή παρένθεση για το θέμα, το επιζητεί άλλωστε ο ίδιος ο τίτλος και το περιεχόμενο της Ημερίδας και των εργασιών των φοιτητών/τριών και μάλιστα προπτυχιακών.

Διαδραστικό φοιτητικό εργαστήριο στη Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Πολυτεχνείου Κρήτης (ακαδημαϊκό έτος 2016-2017). [από: προσωπική συλλογή Λουκά Τριάντη]

Και οι τρεις έννοιες, «Πόλη», «Δημοκρατία», «Αρχιτεκτονική», έχουν υποστεί πλήθος αλλοιώσεων, έτσι που πρέπει να αποσαφηνίζουμε από την αρχή τι εννοούμε. Νομίζω ότι η βαθύτερη φιλοσοφική έννοια των τριών αυτών λέξεων είναι εκείνη που θα βοηθήσει στην κατανόησή τους.

- Κατά τον Δεσποτόπουλο, «η πόλη είναι κοινωνικό φαινόμενο, άρα δεν επιδέχεται λύσεις». Με απλά λόγια, όπως άλλωστε το έχει αναλύσει στα άρθρα του, πρώτον και κύριον τα προβλήματα της πόλης είναι κοινωνικά προβλήματα, και εκεί πρέπει να επιλυθούν, όλα τα άλλα είναι «ασκήσεις επί χάρτου», και δεύτερο, η πόλη είναι η απεικόνιση της κοινωνίας στον χώρο.
- Το αυτό ισχύει και για την Αρχιτεκτονική, όσο και αν δεν θέλουμε να το ομολογήσουμε. Να αναφερθώ στη σύγχρονη εποχή, όπου κυριαρχεί το «φαίνεσθαι» και όχι το «είναι», οι Μεγάλοι και Καταξιωμένοι Αρχιτέκτονές μας δεν σχεδιάζουν κτήρια για χρήση, αλλά για να εντυπωσιάσουν, και τα παραδείγματα πληθαίνουν δραματικά: Χαντίτ, Κούλχαας, Χολλάϊν, και πλήθος άλλων που κτίζουν τα σύγχρονα τερατώδη στραβά και λοξά μεγαθήρια στη Βιέννη, το Βερολίνο, το Λονδίνο...
- Στη «Δημοκρατία» τα πράγματα είναι ακόμη χειρότερα. Πρώτα και κύρια, από την στιγμή που η Βασική Δημοκρατική Αρχή της Γαλλικής Επανάστασης, η «Ανεξαρτησία των τριών Εξουσιών», αποτελεί πλέον κενό λόγο στα σύγχρονα Συντάγματα, είναι αμφίβολο αν μπορούμε πλέον να μιλάμε για «Αστική Δημοκρατία»:

η Πολιτική Εξουσία, (Κοινοβούλιο και Κυβέρνηση) ελέγχει ασφυκτικά τις δύο άλλες Εξουσίες, την Εκτελεστική και τη Δικαστική. Ποιος δημόσιος υπάλληλος, από τον κατώτερο ως τον ανώτατο τολμά να αντιταχθεί στις Εντολές του πολιτικού προϊσταμένου του (Γεν.Γραμματέα Υπουργείου ή Υπουργού); Κανείς δεν το ομολογεί, αλλά ανεξαρτησία της Εκτελεστικής Εξουσίας ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ.

Όσο για τη Δικαστική Εξουσία, από τη στιγμή που η εκάστοτε Κυβέρνηση διορίζει την Ηγεσία της, αυτόματα έγινε και αυτή υποχείριο της Πολιτικής Εξουσίας, και το βλέπουμε κάθε μέρα στις Αποφάσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας, στο θέμα της Novartis, στις Αποφάσεις των ανωτάτων δικαστηρίων ως τις απλές υποθέσεις. Ποιοι Δικαστές εμποδίζουν φυλακισμένους φοιτητές να εξακολουθήσουν τις σπουδές τους έστω και μέσα από την Φυλακή (πολλά, πρόσφατα και γνωστά τα παραδείγματα...), ποιοι Δικαστές καταδικάζουν σε δεκάδες χρόνια φυλάκιση δεκαοχτάρηδες νεαρούς χωρίς αποδεικτικά στοιχεία για τάχα «τρομοκρατία», ποιοι αθρώνουν παράλληλα χοντρέμπορους ναρκωτικών ενώ την ίδια στιγμή παιδιά που με κόπο και θάρρος απεξαρτήθηκαν τα ξαναστέλνουν στη φυλακή για «κλοπή ενός μπουφάν» που διέπραξαν όταν ήταν

«εξαρτημένα»;; Υπάρχει Δικαστής που να κήρυξε νόμιμη μια απεργία;;; Δεκαετίες ισχύει ο Ν330, όλες έχουν κηρυχθεί «παράνομες και καταχρηστικές».....

Καστελόριζο. Το αντιπαράδειγμα των Δωδεκανήσων με ορατή τη διατήρηση της χρωματικής ποικιλομορφίας. [από: προσωπική συλλογή Στέλλας Αρχάκη, 2012]

Μετά από την -πιστεύω- απαραίτητη αυτή Εισαγωγή, (για να ξέρουμε για ποιο πράγμα μιλάμε), μπορούμε να περάσουμε και στην Ημερίδα και το υλικό της.

Πολύ καλές και εμπειριστατωμένες οι εισηγητικές ομιλίες -δεν θα 'θελα να αναφερθώ σε κάποιες, για να μην θεωρηθεί ότι υποβαθμίζω τις άλλες. Ας δούμε ενδεικτικά μερικές από τις φοιτητικές εργασίες, η επιλογή των οποίων γίνεται με τυχαία κριτήρια, ίσως επειδή για κάποιες έχω περισσότερη γνώση. Από την αρχή τονίζω ότι όλες είναι άψογες.

Η διαδικασία του ασβεστώματος γίνεται τρόπος ζωής και εντάσσεται στην καθημερινότητα των ανθρώπων. [από: Peter Buckley,

Πολύ χαρακτηριστική είναι π.χ. η εργασία «η επιβεβλημένη λευκότητα στο Αιγαίο» (Στ. Αρχάκη, Αγγ.Μασμανίδου, Ελ.Τσίχλη), που δείχνει όλη τη διαχρονικότητα της «ιδεολογίας» από Μεταξά μέχρι σήμερα, να επιμένει σε ένα πλαστό τουριστικό πρότυπο. Ο Κωνσταντίνος Μυλωνάς είχε υποβάλει τεκμηριωμένη Έκθεση για την ηλιθιότητα του ασβεστώματος του πλαισίου των παραθύρων στην Ύδρα, (ψηλά τα υδραίικα αρχοντικά δεν μπορούσαν να ασβεστωθούν ως απάνω χωρίς σκαλωσιές και η «Εντολή» εκφυλίστηκε σε όσο έφτανε το χέρι της νοικοκυράς με τη βούρτσα από το παράθυρο γύρω-γύρω). Προφανώς η Εισήγηση έπεσε στο κενό (υπουργός η εξόχως δημοκρατική Μελίνα Μερκούρη...). Θυμάμαι και τον καυγά του Τζιρτζιλάκη, δεν βαριέσαι, κυβερνήσεις και Καθεστώτα έρχονται και παρέρχονται, αλλά η αστυνομική/τουριστική λευκότητα του Αιγαίου παραμένει...

Εμμανουήλ Βουρέκας, γενική κάτοψη της παιδόπολης της Αγίας Σοφίας στην Αγριά Βόλου. [από: Μουσείο Μπενάκη - Αρχείο Νεοελληνικής Αρχιτεκτονικής, Αρχείο Εμμανουήλ Βουρέκα]

«Παιδουπόλεις: τόποι πρόνοιας, εκτοπισμού ή χειραγώγησης» (Ι.Αμεράνης, Ν.Μπασδέκη, Μ.Συκιώτη). Από τα θέματα που για δεκαετίες ήταν «ού φωνητά» κατά την βυζαντινή ορολογία! Είναι γνωστό πλέον ότι το πραγματικό «Παιδομάζωμα» έγινε από τα Ανάκτορα και τον Κυβερνητικό Στρατό, ο οποίος εξανάγκασε σε μετοικεσία περί τους 300.000-500.000 κατοίκους χωριών της Β.Ελλάδας, απλά για να μην έχουν οι αντάρτες τροφή, στήριξη και εφεδρείες, και όσα από αυτά ήταν παιδιά τα εγκατέστησε στις «παιδουπόλεις». Η αναγκαστική απάντηση, ήταν να μεταφερθούν τα παιδιά των μαχητών του ΔΣΕ στις σοσιαλιστικές χώρες, αυτό που η κυβερνητική προπαγάνδα ονόμασε «παιδομάζωμα». Στα πλαίσια αυτά, πολλά ιδίως πολύ μικρής ηλικίας, πουλήθηκαν στις ΗΠΑ, με εμπλοκή ενός ελληνοαμερικανού Δικαστή (!) ονόματι Σκόπα, του Ιδρύματος Άγιος Στυλιανός της Θεσσαλονίκης κ.α. μεγάλοςχημων διαχειριστών Εθνικοφροσύνης. Πέρα από

αυτά τα γνωστά, η εργασία αναλύει τις συνθήκες στέγασης και διαβίωσης στις παιδουπόλεις, την προϊστορία τους, και φυσικά τις συνθήκες «εγκλεισμού» τους. Ωραία τα Μεσοπολεμικά αρχιτεκτονικά σχέδια του Τζελέπη που απευθύνονταν σε Κράτος Προνοίας, όπως και τα σανατόρια της εποχής εκείνης (Ι. Δεσποτόπουλου, Γ. Οικονομίδη, κ.α.), τα Μεταπολεμικά του Βουρέκα κ.α. που αλλιώς τα έβλεπαν ως κοινωνική λειτουργία, όμως η εμφυλιοπολεμική οργάνωση και λειτουργία τους τα μετέτρεψε σε τόπο εγκλεισμού. Βλέπετε, η Αρχιτεκτονική δεν είναι μόνο το κτήριο αλλά και το πώς οργανώνεται η ζωή σ' αυτό, όσο και αν διαφωνούν πολλοί καθηγητές των Σχολών μας πιστεύοντας στη λεκορμπυζιανή «θεϊκή Εντολή» και «Εξουσία» του Αρχιτέκτονα!!!!

Ένα άλλο θέμα, και μάλιστα οδυνηρά επίκαιρο τώρα με το Ελληνικό, είναι το θέμα των υψηλών κτηρίων. Δύο από τις εργασίες (Κ.Γιαννάκη Α.Μπαντή «η ανύψωση της Αθήνας στην περίοδο των συνταγματαρχών» και Λ.Κονταξής - Ανδ. Μυλούλης, «η υπενθύμιση του ελέγχου στην πόλη, τα ψηλά δημόσια κτήρια της δικτατορίας των συνταγματαρχών») θίγουν το θέμα αυτό με πολύ καλή ανάλυση. Θα 'θελα να συμπληρώσω με μια συνέντευξη του Κ.Δοξιάδη στην αρχή της Μεταπολίτευσης, όπως αναφέρει ο συνάδελφος Αντώνης Αντωνιάδης σε επιστολή του στην «Καθημερινή» της 2 Απρ. 2008:

Ο Πύργος του Πειραιά. [από: Αρχιτεκτονικά Θέματα 23 (1989), σ. 164]

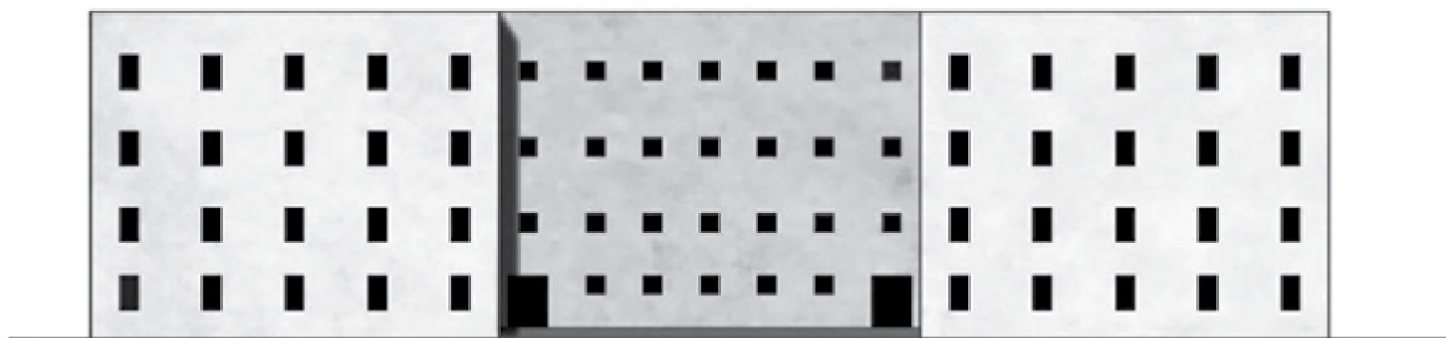
Σε άρθρο του Γερ. Μαζαράκη, «Τριάντα ουρανοξύστες σχεδιάζονται στην Αθήνα», «Επίκαιρα», 27 Ιουνίου - 3

Ιουλίου 1974, σ. 33. και με την ευκαιρία τής τότε εκκρεμότητας γύρω από τους ουρανοξύστες, ο Κ.Α. Δοξιάδης μίλησε στα «Ε». Αντιγράφω ακριβώς όλη τη συνομιλία της άποψής του, όπως την είχε καταγράψει ο δημοσιογράφος:

«- Εύχομαι η αναστολή χορηγήσεως αδειών για την ανέγερση ουρανοξυστών να ισχύση όσο θα υπάρξη η Ελλάδα.

- Γιατί;
- Γιατί δεν βοηθώ τους εγκληματίες.
- Υπάρχει τρόπος να ενταχθούν οι ουρανοξύστες στο αττικό τοπίο;
- Όχι, δεν υπάρχει κανένας απολύτως τρόπος με τον οποίο να μπορούν να ενταχθούν οι ουρανοξύστες στο αττικό τοπίο.
- Θα μείνη η Αθήνα χωρίς ουρανοξύστες ή η Αττική χωρίς τοπίο;
- Αυτό που χρειάζεται είναι να μείνη η Αθήνα χωρίς ουρανοξύστες και η Αττική με τοπίο. Αρκετά έχει ήδη υποφέρει το τοπίο της με τα νταμάρια!»

Δυστυχώς, από την άλλη μεριά, υπάρχουν πάντα πρόθυμοι αρχιτέκτονες να «εκμεταλλευτούν» κάθε ευκαιρία, αδιάφορα αν το καθεστώς είναι της λαομίσητης Δικτατορίας ή της πεφιλημένης Δημοκρατίας, για πολλούς ισχύει το business is business και την ιδεολογία τους την προσαρμόζουν ανάλογα.

Διαγραμματική αποτύπωση, πάνω: όψη πρώην Caserma Avieri, κάτω: όψη πρώην Caserma Sommergibili. [από: Γεωργία Γκράτσου, "Αεροναυτική βάση Gianni Rosseti της ιταλικής Διοίκησης Λέρου- Σπουδή στο Παλίμψηστο του Ιδρυματισμού" (ερευνητική εργασία, Πολυτεχνείο Κρήτης - Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Χανιά 2013), σ. 41-42]

Κλείνοντας, θα ήθελα για μια ακόμη φορά να τονίσω τη συνολική σπουδαιότητα του εγχειρήματος. Πραγματικά είναι ένας ιδιαίτερα σημαντικός και χρήσιμος τόμος, που δίνει μια άλλη διάσταση στην Αρχιτεκτονική, την Πόλη αλλά και τη Δημοκρατία.

Ήλεκτρονικός τόμος - ελεύθερη πρόσβαση δείτε [ΕΔΩ](#)